

УДК 338.242.2

Фаловська І. Д. к.е.н., доцент

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

## **ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВАМИ**

У сучасних умовах господарювання для підприємств машинобудівної галузі України надзвичайно актуальним є завдання побудови оптимальної моделі ефективного використання ресурсів. Вирішальний фактор успіху на ринку для вітчизняних машинобудівних підприємств – застосування науково-технічних досягнень у виробничому процесі, активна реалізація ресурсозберігаючої політики на базі нинішнього потенціалу раціонального використання матеріальних ресурсів. Трансформаційні процеси в економіці України вимагають всебічного аналізу господарського механізму управління, зокрема управління ефективністю використання ресурсів. Актуальність вивчення проблеми управління економічними ресурсами, пов'язана з постійною зміною економічної ситуації, значним ростом конкуренції між суб'єктами господарювання за ринки ресурсів і ринки збуту готової продукції.

**Ключові слова:** матеріальні ресурси, система раціонального використання матеріальних ресурсів, мінімізація витрат, обмеженість ресурсів, стратегія управління, оптимізація.

Falovska I. D.

## **PRINCIPLES OF FORMATION OF THE SYSTEM OF RATIONAL USE OF ENTERPRISE RESOURCES**

In the modern business environment for enterprises of machine-building industry in Ukraine is extremely important problem of constructing an optimal model of efficient use of resources. The decisive factor of success in the market for domestic engineering companies - application of scientific and technological advances in the production process, the active implementation of resource-saving policies on the basis of this potential rational use of material resources.

Transformation processes in Ukraine's economy requires a comprehensive analysis of the economic mechanism of management, including performance management of resources. The urgency of studying the problem of management of economic resources associated with the constant changes in economic conditions, a significant growth of competition between economic resources and markets for its sales markets. Economic mechanisms of the magnitude of costs of production resources should be based on an analysis that makes it possible to predict the final results of industrial-commercial cycle.

Rationality is formed using resources at the micro level and depends on the perfection of the use of resources. While most resource effect is achieved under conditions where this process covers all stages of the production cycle, creating appropriate directions and methods of resource on each of them. In the process of resource use are important ways: the use of new types of raw

materials; introduction of advanced technology and resource-saving technologies; improve the structure of production; development of new types of resources; organization process of waste, efficient use of packaging materials; improved technology and storage conditions for storage of material resources, reducing transport distances of material resources and rational types of transportation.

In modern conditions the traditional analysis and evaluation of the level of each of a large number of resources used in the business can not meet the needs of performance management company. It is necessary to carry out an integrated analysis of the company and its impact on the final results. It takes a comprehensive approach to assessing the level of capacity resources, which includes the set of all resources costs, per unit of revenue.

With regard to the analysis of resource efficiency companies, it is estimated by determining the costs on each kind of resources relating to its acquisition, and the impact of these efficiency costs. Therefore, the classification of objects of expenditure, as a system for determining the values of these objects and value objects for their value in some general configuration is very important to study their essence.

**Key words:** material resources, system of rational usage of material resources, minimize costs, limited resources, strategy management, optimization.

Фаловская И. Д.

### **Принципы формирования системы рационального использования ресурсов предприятиями**

В современных условиях хозяйствования для предприятий машиностроительной отрасли Украины чрезвычайно актуальной является задача построения оптимальной модели эффективного использования ресурсов. Решающий фактор успеха на рынке для отечественных машиностроительных предприятий – применение научно-технических достижений в производственном процессе, активная реализация ресурсосберегающей политики на базе нынешнего потенциала рационального использования материальных ресурсов. Трансформационные процессы в экономике Украины требуют всестороннего анализа хозяйственного механизма управления, в частности управления эффективностью использования ресурсов. Актуальность изучения проблемы управления экономическими ресурсами, связана с постоянным изменением экономической ситуации, значительным ростом конкуренции между субъектами хозяйствования за рынки ресурсов и рынки сбыта готовой продукции.

**Ключевые слова:** материальные ресурсы, система рационального использования материальных ресурсов, минимизация расходов, ограниченность ресурсов, стратегия управления, оптимизация.

**Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науково-практичними завданнями.** Вихід з кризового стану, в якому опинилась більшість підприємств України, можливий за рахунок опанування сучасних систем управління, що відповідають

ринковим відносинам. Зарубіжний досвід у цій сфері показує, що ринкова організація управління виробництвом функціонує ефективніше на основі принципів стратегічного управління. Саме такі принципи необхідно поширити і на сферу управління ресурсозбереженням. Ресурсозбереження як інструмент господарювання є дуже важливим для влади, бізнесу і суспільства. Тому впровадження ресурсозберігаючої політики на усіх рівнях господарювання є необхідною умовою для створення повноцінної ринкової економіки, і, насамперед, в машинобудівній галузі. Низька ефективність використання ресурсів у виробництві багато в чому пов'язана з технологічною відсталістю підприємств машинобудівної галузі України, значним моральним і фізичним зносом основних виробничих фондів, відсутністю цілісної системи управління використанням ресурсів, адаптованої до ринкових відносин.

**Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.** Питанню визначення та оцінки економічної ефективності ресурсокористування присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Це питання розглядали А. Азріліян, К. Боулдінг, А. Богатирьова, Р. Балашова, О. Веклич, В. Вернадський, В. Геєць, Г. Дейлі, С. Денисюк, В. Жовтянський, М. Ковалка, Д. Медоуз, О. Мельник, Й. Петрович, П. Пільцер, І. Пивоварчук, С. Подолинський, С. Половникова, У. Ростоу, Р. Солоу, І. Сотник, В. Таран, В. Трегобчук, Т. Тітенберг, О. Харламова, Дж. Форрестер та інші. Разом з тим, ефективність використання ресурсів у виробництві як складової новітньої науки ресурсономіки власне багато в чому пов'язана з технологічною відсталістю підприємств машинобудівної галузі, що залишилася поза полем зору учених.

**Цілі статті.** Обґрунтувати роль ресурсозбереження на основі дослідження специфіки функціонування машинобудівної промисловості України та перспектив впровадження концепцій ресурсозбереження.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Ефективно функціонувати машинобудівному підприємству в період фінансової кризи та загострення конкуренції можна завдяки особливостям ефективного використання сировинної бази, потенціалу трудового персоналу, інноваційних заходів тощо. Адекватно реагувати на умови

зовнішнього середовища та потреби споживачів, а також повноцінно розвивати машинобудівне підприємство можна за умови раціонального розподілу й ефективного використання всіх наявних у нього ресурсів.

Стимулюванню ринкового процесу сприяє процес взаємодії економічних суб'єктів щодо задоволення власних потреб. Основний мотив цієї взаємодії – обмеженість ресурсів та необмеженість потреб. Раціоналізм поведінки економічних суб'єктів полягає в тому, щоб оптимально збалансувати щораз більший попит й ресурсні можливості. Забезпечення необхідними ресурсами під час розвитку діяльності машинобудівного підприємства є пріоритетною складовою, оскільки важливою умовою успішного функціонування є своєчасне та раціональне застосування всіх наявних ресурсів.

Проблема формування системи з упровадження процесу ефективного та раціонального використання наявних ресурсів – це недосконале розуміння об'єкта ресурсозбереження, що ускладнює процедуру впровадження цього процесу. Виникає потреба виділення напрямів, за якими формують алгоритм визначення достатності певного виду ресурсу залежно від потреби в них та формують систему ресурсозбереження. Дослідження теоретичних основ та прикладних проблем ресурсного забезпечення діяльності машинобудівних підприємств дають змогу стверджувати, що ресурсозбереження потрібно досліджувати за такими елементами як матеріальні, фінансові, трудові й інші ресурси. Незважаючи на це, забезпечення ефективності використання фінансових ресурсів має бути об'єктом дослідження фінансової стратегії, трудових ресурсів – стратегії управління персоналом.

Узагальнивши все викладене вище, можна стверджувати, що об'єктом ресурсозбереження є процес оптимізації системи наявності й використання матеріальних ресурсів, що має якісну та кількісну характеристики, соціальну й економічну спрямованість. Саме процес упровадження цієї системи у діяльність підприємства є змістом ресурсозбереження як процесу [1].

Економічний розвиток світового господарства значною мірою формується під впливом всебічного задоволення їх попиту у вихідній сировині. Під час виробництва продукції наявність достатньої кількості природних та інших видів ресурсів, забезпечує сприятливі передумови

для інтенсивного суспільно-економічного розвитку, а їх відсутність – підриває звичний розвиток економіки та пригальмовує темпи економічного зросту.

Ресурсозбереження як умова визначає факт можливих перспектив покращення застосовування виробничих ресурсів. Оскільки мета діяльності – досягнення конкретних цілей, то його можна розглядати як результат, який полягає в підвищенні соціо-, еколого-, економічної ефективності виробництва за зниження його матеріаломісткості. Як результат, показник ресурсозбереження відображає зниження матеріаломісткості виробництва або збільшення виходу продукції за зменшення розмірів вихідних ресурсів.

Реформування вітчизняної економіки викликало значні зміни у визначенні стратегії господарюючих суб'єктів та у сфері формування запасів матеріальних ресурсів.

Здійснивши критичний аналіз формування на підприємстві, використання в процесі виробництва та перетворення в готову продукцію матеріальних ресурсів ми встановили, що найважливішою рисою матеріальних ресурсів є їх необмеженість у конкретний момент часу [2]. Кожна економіка стикається з проблемою безмежних матеріальних потреб людей і обмеженими ресурсами, які вона має у своєму розпорядженні. Слід зазначити, що використовуючи одні і ті самі матеріальні ресурси, можна отримати різний рівень задоволення матеріальних потреб на який відповідно впливає місце і характер використання ресурсів. Можна стверджувати: від того, наскільки раціонально використовують ресурси, залежить рівень задоволення суспільних матеріальних потреб.

Надзвичайно актуальною для вітчизняних підприємств машинобудівного комплексу залишається питання раціонального використання виробничих ресурсів й їх економії, оскільки матеріаломісткість продукції цієї галузі в декілька разів перевищує аналогічні показники розвинутих країн [3]. Ключові причини такого становища у вітчизняному машинобудуванні, на нашу думку – історично сформована недоцільна побудова виробництва, високий рівень зносу основних засобів, повільні темпи здійснення інвестиційної діяльності, відсутність достатніх обсягів вкладень тощо. Обмежений рівень ресурсовіддачі вітчизняної машинобудівної продукції призводить до суттєвого підвищення цін та впливає на рівень її якості, спричиняючи

неконкурентоспроможність на світовому та внутрішньому ринках, потребу використання зниження цін на продукцію для завоювання світових ринків.

Як свідчить проведений нами аналіз, процеси, що відбуваються у вітчизняній економіці, не сприяють технологічним змінам потрібної інтенсивності. Поштовхами до припинення функціонування багатьох інноваційних ресурсоефективних проєктів, обмеженому та нерівномірному оновленню машинобудівної продукції стали високий рівень інфляції упродовж 90-х років, постійна нераціональна інноваційна та неефективна державна промислова політика.

Управління матеріальними ресурсами – вагоме завдання для машинобудівних підприємств. Забезпечення постійно високої якості продукції та надійність її збуту покупцям немислиме без створення резервів готової продукції, а також запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів й інших ресурсів, потрібних для безперебійної та ритмічної діяльності виробничого підприємства.

Недостатній обсяг виробничих запасів матеріальних ресурсів на підприємстві призводить, з одного боку, до порушення ритмічності його виробництва, зниження продуктивності праці, перевитрати матеріальних ресурсів через вимушені нераціональні заміни підвищення собівартості продукції, яка випускається, що відповідно, знижує розмір отриманого прибутку і призводить до втрати потенційної клієнтури. З іншого боку, створення запасів матеріальних ресурсів завжди пов'язане із витратами.

Значення процесу управління процесом використання матеріальних ресурсів для машинобудівних підприємств визначається, перш за все, призначенням матеріальних ресурсів у процесі виробництва, по-друге, розміром витрат підприємства, пов'язаних із виробництвом і реалізацією продукції.

Раціоналізація використання матеріальних ресурсів – важливе, але не єдине із завдань, які вирішує кожне підприємство. Останнє у своїй діяльності орієнтується на кон'юнктуру ринку, вимоги споживачів до якості продукції, що випускається, й одночасно – на витрати із залучення та використанні інвестиційних і людських ресурсів [4].

Узагальнивши викладене, можна зробити такий висновок: в умовах конкурентного середовища промислове підприємство, приймаючи рішення про використання певного виду матеріальних

ресурсів у певному обсязі, має враховувати можливості раціоналізації процесу їх використання, що дасть змогу оптимізувати величину матеріальних витрат, і, отже, підвищити його рентабельність.

Водночас варто враховувати, що сам розвиток діяльності кожного підприємства значною мірою залежить від можливостей здійснення повномасштабного її фінансування, доступу підприємства до джерел ресурсів, оптимального розподілу ресурсів між поточною виробничою діяльністю та впровадженням нових технологій.

**Висновки.** Ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства значною мірою залежить від уміння і правильного підходу до управління його споживанням. При цьому підприємство необхідно сприймати як систему, а не як ряд ізольованих один від одного елементів. Таким чином, виникає необхідність в управлінні ресурсозбереженням на підприємстві на основі системного підходу. Зокрема:

- дослідження економічної сутності процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві в умовах ринкових відносин;
- виявлення резервів підвищення рівня ресурсозбереження;
- визначення ефективності реалізації управлінських рішень з ресурсозбереження на підприємствах та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

1. Соколовская Г. А., Сигарева П. С. Ресурсосбережение на предприятиях. – М.: Экономика, 1990. – 156 с.

2. Сотник І. М., Старченко Л. В. Комплексна порівняльна оцінка соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження на промисловому підприємстві // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 35

3. Мельник Л. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения / Мельник Л. Г., Скоков С. А., Сотник И. Н. (под ред. к.э.н., доц. И. Н. Сотник.) – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.

4. Фатхудинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник / Р.А. Фатхудинов [4-е изд.]. – СПб.: Питер, 2004. – 400 .